Warszawa, 03 września 2024 roku

Prof. dr hab. Dominik Jan Gajewski

Katedra Prawa Podatkowego

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Richarda Lemonnier

pt. *„Model ubezpieczeń na francuskim rynku finansowym”*

Olsztyn 2024, ss. 247

napisanej pod kierunkiem dra hab. Michała Mariańskiego, prof. UWM

1. Wybór tematu pracy

Założenia badawcze, które postawił sobie Doktorant Richard Lemonnier w rozprawie nt. *„Model ubezpieczeń na francuskim rynku finansowym”* są niezwykle ciekawe i intrygujące naukowo, a jednocześnie mają walor opracowania poglądowo-naukowego. Problematyka dotycząca ubezpieczeń na francuskim rynku finansowym choć była szeroko i kompleksowo analizowana we francuskiej literaturze przedmiotu, to na gruncie polskiej doktryny nikt się dotychczas tym zagadnieniem nie zajmował. Stąd można sformułować wniosek, że zaprezentowane ujęcie jest w pewien sposób oryginalne, bo stanowi kompilację i podsumowanie poglądów przedstawicieli doktryny na temat ubezpieczeń na gruncie francuskiego rynku finansowego. Szczególnie opracowanie będzie mogło być docenione przez badaczy analizujących komparatystykę

prawniczą, jak również praktyków chcących wykorzystywać francuskie doświadczenia i wzorce w krajowych rozwiązaniach.

Autor mierzy się z problemem badawczym opierając się na historii francuskich ubezpieczeń od wczesnego rozwoju ubezpieczeń sektorowych, przez ich renesans, rozwój ubezpieczeń wzajemnych aż po nowoczesny rynek ubezpieczeń. Sama analiza zagadnień oparta jest na ramach prawnych odnoszących się do działalności ubezpieczeniowej. Nie bez znaczenia dla wartości pracy jest również analiza przez pryzmat prawa unijnego oraz wybranego francuskiego orzecznictwa odnoszącego się do kwestii konstytucyjności prawa ubezpieczeń. Ważnym zagadnieniem, które uatrakcyjnia dysertację jest instytucjonalny nadzór i kontrola nad sektorem ubezpieczeniowym. Analizując mechanizmy wskazuje się istotę francuskiego systemu. Wreszcie kwestia ryzyka będącego kluczowym elementem funkcjonowania ubezpieczeń we Francji stanowi niejako kulminacyjne zagadnienie recenzowanej dysertacji.

Dlatego tak sformułowany temat rozprawy analizowany przez pryzmat wyselekcjonowanych zagadnień należy uznać za interesujący badawczo i zasługujący na uznanie. Mając powyższe na uwadze, należy skonstatować, że zainteresowania badawcze tym procesem są nie tylko uzasadnione, ale wręcz pożądane. Zagadnienia ubezpieczeń na rynkach finansowych wraz z jego mechanizmami są nie tylko istotne z perspektywy francuskiej, ale i innych państw, które mogą czerpać wzorce pozytywne bądź negatywne z francuskich doświadczeń.

2. Hipotezy i cele badawcze

W recenzowanej pracy Doktorant postawił sobie główny cel badawczy ukierunkowany na znalezieniu obiektywnych elementów modelu funkcjonowania ubezpieczeń we Francji, dokonując tego przez pryzmat miejsca ubezpieczeń francuskich na rynku globalnym. W moim przekonaniu zabrakło szczegółowego określenia - przez Autora - co ma na myśli wskazując na „obiektywne elementy". Takie zdefiniowanie na wstępie niewątpliwie pomogłoby Czytelnikowi podążanie za wywodami Autora.

Doktorant formułuje hipotezy badawcze koncentrując je wokół zagadnienia ryzyka na płaszczyźnie ubezpieczeń. Główną hipotezą badawczą stało się uznanie, iż sposób podejścia do ryzyka jest zasadniczym elementem rynku ubezpieczeń. Jej wsparciem jest sformułowana hipoteza dodatkowa, sprowadzająca się do próby stworzenia podstaw teoretycznych ryzyka w ujęciu różnych dyscyplin naukowych i zasadniczych czynników wpływających na model ubezpieczeń we Francji.

Sformułowane hipotezy są komplementarne i nawiązują do celu badawczego. Przedstawiona ilość hipotez jest uzasadniona ze względu na charakter analizowanej problematyki. Zmierzenie się z tak postawionymi hipotezami niewątpliwie wymagało znajomości problematyki, nie tylko na gruncie teoretycznym, ale i praktycznym.

Wsparciem hipotez są sformułowane zagadnienia badawcze. W pierwszej kolejności Autor wskazuje potrzebę zbadania czy skonstruowany rynek ubezpieczeń we Francji jest uregulowany przez prawo pozytywne, a jeśli tak, to jaka jakość temu towarzyszy. Konsekwencją tego jest następne zagadnienie badawcze – analiza szczegółowych zagadnień: sposobu kontroli ubezpieczeń we Francji, rodzaju metod, cech kontroli, funkcji nadzoru i jej skuteczności. Autor dodatkowo wskazuje na potrzebę podjęcia problemu dotyczącego regulacji i podejścia do ryzyka jako podstawowego elementu struktury rynku ubezpieczeń, jego instytucjonalizacji, a także podejścia funkcjonalnego, z podziałem na problematykę teoretyczną i empiryczną wynikającą z funkcjonowania rynku.

Wszystkie sformułowane zagadnienia badawcze należy uznać za dojrzałe i wspierające postawione hipotezy badawcze. Świadczą one o wiedzy i doświadczeniu Doktoranta w zakresie podejmowanej problematyki.

3. Metody badawcze

Doktorant w pracy umiejętnie wykorzystał dwie metody badawcze: dogmatyczno-prawną i historyczną. Połączenie zastosowanych metod pozwoliło kompleksowo podjąć problematykę, która stanowi kompilację elementów teoretycznych i praktycznych, a jednocześnie będącą interesująco badawczo.

Doktorant trafnie wykorzystał metodę dogmatyczno-prawną, w której poprzez metodę językowo-logiczną dokonał trafnej analizy francuskich aktów prawnych i orzeczeń sądowych, niezbędnych do poznania i wskazania stanowiska przedstawicieli doktryny prawa. Na uznanie zasługuje umiejętne wykorzystanie źródeł zagranicznych (francuskich), zarówno kodeksowych, opracowań naukowych i komentarzy oraz orzecznictwa. Szczególny nacisk Doktorant kładzie na materiały pochodzące ze źródeł oficjalnych i regularnie aktualizowanych, pochodzących z instytucji państwowych i organizacji międzynarodowych.

Niezwykle interesująco i umiejętnie Doktorant posługiwał się również metodą historyczną, która pozwoliła na spojrzenie retrospektywne, na rozwiązania z przeszłości w sektorze ubezpieczeń. Pozwoliło to wyciągnąć ogólne wnioski mogące służyć wypracowaniu nowych rozwiązań regulacyjnych spójnych z zasadami i wartościami na rynku finansowym.

Doktorant, w celu realizacji założeń badawczych, prawidłowo zastosował metody, które pozwoliły na opracowanie zagadnienia, zaś sposób postrzegania pracy badawczej został skorelowany z narzędziami badawczymi w ramach odpowiednich czynności. Zastosowane metody badawcze zostały podporządkowane celom jakie wyznaczył sobie Autor w recenzowanej rozprawie doktorskiej.

Autor dysertacji umiejętnie dokonał analizy i omówienia krytycznych stanowisk w podstawowym piśmiennictwie, które wykazały celowość wyodrębnienia podjętego do badań problemu badawczego. Prawidłowo posłużył się - w przypadku najważniejszych kwestii - metodą pojęciową, czyli podejściem opartym na pojęciach prawnych. Zastosował także podejście „zorientowane na problem", ponieważ z wyłonionego najważniejszego dla prawa finansowego ryzyka w różnych konfiguracjach prawno-ekonomicznych i społecznych, przeprowadził analizę podstawowych problemów badawczych.

Tak skonfigurowany aparat metodologiczny w pełni odpowiada założeniom badawczym i postawionym hipotezom. Dlatego w tym aspekcie recenzowana rozprawa doktorska zasługuje na wysoką ocenę.

4. Systematyka rozprawy doktorskiej; merytoryczne uwagi szczegółowe

Praca składa się z sześciu rozdziałów merytorycznych, wstępu i zakończenia, wykazu cytowanej literatury i źródeł prawa. Doktorant wprowadził podział w poszczególnych rozdziałach na podrozdziały, co sprawia, że układ pracy jest przejrzysty i rzeczowy merytorycznie.

Wstęp jest merytoryczny, spójny i zawierający w zasadzie wszystkie elementy, wymagane dla tej części rozprawy doktorskiej. Wyjątek stanowi brak określenia ram czasowych jakie są przypisane procesom badawczym. Brakuje również określenia na jaki dzień jest stan prawny analizowanych zagadnień (w tym aktów prawnych).

W pierwszym rozdziale rozprawy Doktorant podjął próbę analizy genezy ubezpieczenia. Analizuje ubezpieczenia jako praktyki od czasów kultury greckiej i rzymskiej, po średniowieczne próby ubezpieczenia, wpływ Rewolucji Francuskiej i następnie historyczny przegląd praktyki ubezpieczeń po czasy dzisiejsze, epoki rewolucji cyfrowej. Doktorant celnie nawiązał do słynnych postaci historycznych, jednocześnie wskazując na najsilniejsze działania francuskie i przedstawia rolę państwa w rozwoju ubezpieczeń na rynku światowym. Autor ciekawie porusza aspekt indywidualizacji ubezpieczeń jako trendu rozwoju wobec społecznego podejścia do ryzyka.

W rozdziale drugim zostały zaprezentowane podstawowe źródła prawa ubezpieczeń we Francji, również w ujęciu historycznym. Autor przedstawia prawo ujęte w kodeksach i dość szczegółowo omawia treść tych aktów prawnych, które mają kluczowe znaczenie dla ubezpieczeń. Celnie wskazany jest wpływ prawa Unii Europejskiej na kształt prawa ubezpieczeń we Francji i jego stymulującą rolę. Ciekawie podsumowuje rozdział analiza standardów dobrych praktyk (*soft law)*.

Trzeci rozdział poświęcony jest kontroli i nadzorowi nad ubezpieczeniami we Francji, jako specyficzny dychotomiczny rozdział instytucji kontrolujących rynek, ale też będących nadzorcami stabilności finansowej sektora. Istotną część rozdziału poświęcono: organizacji organów w ujęciu historycznym, zakresowi ich działań,

zasadom i formom współdziałania pomiędzy organami, ewolucji podziału kompetencji oraz oddziaływania na rynek. Powyższe rozważania wpisują się w kompletne ujęcie zagadnień podejmowanych w dysertacji.

Rozdział czwarty bezpośrednio nawiązuje do drugiego rozdziału pracy. Przedmiotem analizy jest ryzyko jako podstawowy nieodzowny fundament ubezpieczenia. Rozważania odnoszą się do aspektów technicznych ryzyka, zasad wyceny, a także związku obliczenia ryzyka z systemami pozyskiwania i opracowywania danych.

W rozdziale piątym ryzyko jest już ujęte w ramach prawa i determinuje rodzaje ubezpieczeń. Autor bardzo ciekawie przeprowadza rozważania czy uspołecznienie ryzyka jest warunkiem lepszego zorganizowania ubezpieczeń. Konsekwentnie pojawia się nawiązanie do dorobku przedstawicieli doktryny prawa ubezpieczeń we Francji. Doktorant wzbogaca rozważania o różne ryzyka specyficzne zarówno ze względu na stosunek do ryzyka, ze szczególnym uwzględnieniem katastrof naturalnych czy cyberprzestępczości.

W ostatnim rozdziale interesująco analizowane jest ryzyko w ujęciu specyfiki jego zarządzania, zarówno w kontekście makroekonomicznym jak i mikroekonomicznym. Ciekawe wywody dotyczą przenoszenia ryzyka, dywersyfikacji, łączenia, a nawet unikania ryzyka. Doktorant umiejętnie omawia różne sposoby organizacji zarządzania ryzykiem ubezpieczeniowym przez zakłady ubezpieczeń we Francji, od koasekuracji, reasekuracji, samoubezpieczenia, sekurytyzacji i niektórych instrumentów finansowych w ubezpieczeniach. Podsumowaniem tego rozdziału jest analiza zarządzania informacjami ubezpieczeń przez technikę cyfrową.

Każdy z rozdziałów merytorycznych zakończony jest „Podsumowaniem". Jednak ich objętość i zawartość budzi mój niedosyt, a nawet rozczarowanie. Doktorant zawarł w nich zaledwie kilka zdań, które są opisem zawartości poszczególnych rozdziałów. Brak natomiast częściowych wniosków i konkluzji, które podsumowywałyby rozważania przeprowadzone w rozdziale, a jednocześnie byłyby wykorzystane w finalnym Zakończeniu dysertacji.

Dopiero w Zakończeniu pojawiają się wnioski, które stanowią odniesienie do problemów i hipotez badawczych. Doktorant wskazuje na potrzebę spojrzenia na prawo ubezpieczeń od strony ujęcia modelowego, wystandaryzowanego, w którym zasadniczym elementem jest stosunek ubezpieczonych i ubezpieczycieli do ryzyka, które jednocześnie podlega współczesnych technikom cyfrowym.

W Zakończeniu Autor umiejętnie przedstawia wartościowe konkluzje stanowiące odniesienie do postawionych celów badawczych. Zakończenie stanowi ciekawe i interesujące podsumowanie wraz z wyartykułowanymi licznymi spostrzeżeniami badawczymi, które są podstawą do formułowanych kilku postulatów *de lege lata* i *de lege ferenda.*

Niektóre rozważania zawarte w Zakończeniu (s. 231-232) informujące o wykorzystanych materiałach źródłowych, powinny znaleźć się we wstępie dysertacji. Zakończenie służy formułowaniu autorskich wniosków i konkluzji, które odnoszą się do postawionych hipotez badawczych.

Uporządkowany i przemyślany układ pracy został dostosowany do sformułowanych hipotez badawczych. Wszystkie rozdziały w sposób wyczerpujący odnoszą się do pytań badawczych postawionych przez Doktoranta. Na aprobatę zasługuje również chronologia poszczególnych rozdziałów, która pozwala odbiorcy w sposób właściwy zrozumieć istotę problemu i przedstawione przez Doktoranta zagadnienia badawcze.

Ubolewam również, że w dysertacji pojawiły się tylko nieliczne odniesienia do polskiego systemu ubezpieczeń. To spowoduje znaczny niedosyt Czytelnika (zarówno badacza naukowego, jak i praktyka), który oczekiwałby od Autora więcej porównań i nawiązań do polskiego systemu i związanych z nim instytucji. Praca poświęcona jest w zdecydowanej mierze problematyce francuskiej (co zresztą wskazują na to tytuły: dysertacji i poszczególnych rozdziałów). Brak odniesień porównawczych (zdarza się to incydentalnie) powoduje, że nie możemy tej pracy zakwalifikować do opracowań komparatystycznych. Niewątpliwie analiza komparatystyczna umożliwiłaby sformułowanie licznych wniosków, które niewątpliwie zainteresowałyby szerszą grupę Czytelników.

Pomimo zgłoszonej powyżej uwagi, podkreślenia wymaga, że praca ta stanowi cenne opracowanie istotnego zagadnienia. Doktorant dokonał bardzo szczegółowej analizy problematyki ubezpieczeń we Francji. Docenić trzeba wysiłek Doktoranta i ostateczny Jego wartościowy naukowo rezultat.

5. Zakres i sposób wykorzystania literatury oraz orzecznictwa

Recenzowana praca została oparta na bogatej, dobrze dobranej literaturze przedmiotu (ponad 170 pozycji). Mimo, że podejmowany problem badawczy nie był podejmowany w krajowej literaturze, Doktorant wykorzystał najważniejsze pozycje literatury przedmiotu, które nawiązywały do tego zagadnienia. Mając na uwadze, że problematyka sprowadza się w głównej mierze do zagadnień ubezpieczeń na gruncie francuskim, Doktorant bardzo dobrze dobrał i wykorzystał również francuską literaturę przedmiotu.

Rozprawa opiera się na francuskich aktach prawnych, które zostały kompletnie wykorzystane i prawidłowo przytoczone. Autor wykorzystuje również ustawodawstwo unijne, które uatrakcyjnia naukowo recenzowaną pracę. Tylko wpadkowo powoływane jest polskie ustawodawstwo. Autor w dysertacji wykorzystał razem aż 66 aktów prawnych, które są nie tylko kluczowe, ale i mają istotne znaczenie dla analizowanych zagadnień. Dobór aktów prawnych – począwszy od francuskich, kończąc na prawie unijnym - został dokonany wzorcowo. Warto jednak zaznaczyć, że na końcu pracy w pozycji „Akty prawne" nie zostały one uporządkowane według przyjętego dla rozpraw doktorskich wzorca (powinny być najpierw akty prawa międzynarodowego, potem akty prawa unijnego, następnie akty prawa krajowego i na końcu *soft law*; poza tym każda kategoria źródeł prawa powinna być usystematyzowane według standardu – począwszy od najważniejszego aktu prawnego, a następnie od najstarszego do najnowszego).

Na uwagę i aprobatę zasługuje również wsparcie prowadzonej analizy francuskim orzecznictwem sądowym. Powoływane wyroki zostały dobrane w sposób przemyślany, ponieważ nawiązywały do istotnych problemów związanych z przedmiotem dysertacji. Doktorant wykorzystał również orzecznictwo Trybunału

Sprawiedliwości Unii Europejskiej lecz w niewielkim tylko zakresie (kilka orzeczeń). Marginalnie zostało również wykorzystane polskie orzecznictwo (jeden wyrok), co zrozumiałe bowiem praca została poświęcona tylko zagadnieniom z obszaru prawa francuskiego. Natomiast wypadałoby uporządkować orzeczenia (wskazane na końcu dysertacji) według reguł przyjętych w rozprawach doktorskich – w następującym układzie: począwszy od wyroków sądów unijnych, później sądów krajowych (najpierw orzeczenia sądów najwyższych) i przyjętym porządku chronologicznym - od najstarszego do najnowszego.

Niezrozumiałe natomiast jest dlaczego Autor umieścił w dziale „Orzecznictwo" (s. 246) akt prawny jakim jest Konstytucja Republiki Francuskiej.

Jeżeli chodzi o sposób cytowania w przypisach poszczególnych pozycji bibliograficznych (tzw. harvardzki) oraz przyjęta przez Autora metoda powoływania się na poglądy innych Autorów jest wzorcowa.

W wykazie „Bibliografii" (s. 233-241) nie powinno wskazywać się stron przy konkretnych pozycjach (to czyni się w przypisach). Poza tym Autor jest niekonsekwentny, bo w wykazie Bibliografii tylko w wybranych pozycjach wskazuje numery stron.

6. Język, styl i forma pracy

Styl, jakim została napisana praca jest satysfakcjonujący. Pracę czyta się łatwo, mimo że podejmowana problematyka jest złożona i wielowątkowa. Język i styl recenzowanej pracy świadczy o wysokich kwalifikacjach naukowych Autora, który formułuje swoje poglądy w sposób jasny i precyzyjny, co sprawia, iż prezentowane przez Doktoranta rozważania są czytelne i zrozumiałe.

Praca jest napisana bardzo ładnym językiem prawniczym, chociaż zdarzają się potknięcia (np. *„...firmy zajmujące się budową wieżowców..."* (s.228) – w pracy prawniczej nie powinno znaleźć się określenie „firma" w znaczeniu podmiotu gospodarczego. Pojęcie „firmy" uregulowane jest w Kodeksie spółek handlowych i ma

zgoła inne znaczenie; bądź posługiwanie się pojęciem „kraj" zamiast „państwo" – które jest właściwe i uznawane w międzynarodowym prawie publicznym).

Ponadto Autor posługuje się niewłaściwymi pojęciami: „*prawo europejskie*" (np. s. 142) i „*dyrektywa europejska*" (np. s. 11, 67, 211), które należy zastąpić pojęciami „*prawo unijne*" i konsekwentnie „*dyrektywa unijna*". W doktrynie prawa unijnego uznaje się, że nie są to tożsame pojęcia, bowiem tylko prawo unijne odnosi się do regulacji tworzonych przez struktury organizacyjne (ustawodawcze i wykonawcze) Unii Europejskiej.

Zdarzają się też tzw. literówki (np. słowo „roba" - s.103, podwójnie wpisane nazwisko Wajda - s. 142).

Autor również posługuje się pewnymi sformułowaniami, które nie są godne pracy naukowej, np. „*...Utworzenie niejako praktycznej piaskownicy dla nowych przedsiębiorców chcących zabłysnąć na rynku ubezpieczeniowym...*".

Doktorant w tekście powołuje się na źródła pochodzące ze stron internetowych (np. https://www.index-assurance). Po pierwsze powinien to uczynić konsekwentnie w przypisach, a po drugie - należałoby podać datę dostępu (s. 22,25,31). Również w przypisach zdarza się, że brakuje daty dostępu w podanych źródłach internetowych (np. s.110).

Poza tym dość często pojawia się brak koniecznego akapitu (np.: s. 18, 32, 98).

Mino powyższych niedoskonałości i potknięć, styl i formę pracy należy ocenić wysoko, co niewątpliwie wpływa na całościową pozytywną ocenę recenzowanej rozprawy doktorskiej.

7. Konkluzja

Mając na uwadze powyższe stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska mgr Richarda Lemonnier pt. „*Model ubezpieczeń na francuskim rynku finansowym*" stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, zaś Doktorant wykazuje się ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie nauki prawne oraz umiejętnością

samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, a zatem w pełni odpowiada to przesłankom określonym w art. 190 ustawy z 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tekst jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 742 ze zm.), w związku z czym może stanowić podstawę dalszych stadiów przewodu doktorskiego. W konkluzji opowiadam się za dopuszczeniem mgr Richarda Lemonnier do publicznej obrony rozprawy doktorskiej.

